


Byggnadsinventering – gamla och nyare bostadshus med högt bevarandevärde

 Bärfendal Munkedal Svarteborg Sörbygden Valbo Ryr

| | |
|---|---|
| Kort beskrivning Gästis Kviström | |
| Socken Foss | Fastighetsbeteckning Kviström 1:71 |
| Byggnadsår/Tidsperiod 1685 | Adress Kviströmsvägen 23 |
| Arkitekt | Byggmästare Okänd |
| <input type="checkbox"/> Torp/Soldattorp | <input type="checkbox"/> "Per Albin"-torp |
| <input type="checkbox"/> Enkelhus | <input type="checkbox"/> Funkishus |
| <input type="checkbox"/> Dubbelhus | <input type="checkbox"/> Typhus från brukets typritningar |
| <input type="checkbox"/> Gård/gårdsmiljö | <input type="checkbox"/> 1950-1970-talsvilla |
| <input type="checkbox"/> Mangårdsbyggnad | <input type="checkbox"/> Flerfamiljshus |
| <input type="checkbox"/> Herrgård | <input type="checkbox"/> Barnrikehus |
| <input type="checkbox"/> Prästgård | <input type="checkbox"/> Sommarhus/Fritidshus |
| <input type="checkbox"/> Slott | <input checked="" type="checkbox"/> Gästgivaregård |
| <input type="checkbox"/> Stenhus | <input type="checkbox"/> Banvaktarstugor |
| Beskrivning av byggnad (utseende, material, konstruktion, kulör, fönster, tak, skorsten, sockel etc.) | |
| <p>Huset är byggt av liggande timmer som ät i gott skick. Besiktigades i samband med byte av fasadklädsel 2015. Det kläddes om med stående panel 2015-2016. Ny panel både stående och liggande har ersatt tidigare vis reparationen 2019 (för att fånga tidsandan i respektive del). Huset är tillbyggt utifrån sitt första utseende på 1900-talets början. Se bild 1-4</p> <p>Taket är av typen pulpettak. Sockeln är av huggen sten ?</p> | |
|  | |

Tillbygganden inåt är från 1937 (daterad på takstol och funnen vid renoveringen 2019).
Tillbyggnaden ut mot vägen är från 1902.

Tidstypiska stildrag och detaljer av särskilt intresse

Berättelser, användningsområde etc.

Kviströms gård hörde ännu på 1500-talet till Dragsmarks kloster, dit den förmodligen skänkts under digerdöden. När Bohuslän blev svenskt 1658, kom gården i svenska kronans ägo. År 1668 bytte riksrådet Harald Stake till sig gården, som då omfattade ett helt hemman. På grund av sitt utsatta läge och genom att åkrarna förstördes genom uppgrävande av skansar, blev gården förmedlad till ett halvt hemman.

Gästis, huset var nybyggt 1685 men där fanns gästgiveriverksamhet redan 1842. I början var tingsrätten inrymd i gästgiveriet. Tingshuset från 1737 och ersattes 1917 av det nya tingshuset, där det var ting ända fram till 1973. År 1734 kom en lag som stadgade hållande av ett särskilt tingshus. Innan Gästgiveriet som tingshus hölls ting i närheten av Foss kyrka och prästgård., Foss lagsaga.

”Fordomdags utgjorde gästgivaregården en central plats i bygden och så var även Kviström. En skjutsstation var förlagd här. Tidigare hölls ting i gästgivaregården. Sven Rydstrand skriver att häradsrätten sammanträdde redan 1685 i det då nybyggda gästgivarehuset. Det första tingshuset byggdes 1737 och var efter dåtida begrepp en ansenlig byggnad av trä i två våningar. Byggnaden var i bruk till 1917, revs i 1920-talets början. Lagstiftning om hållande av tingslokaler hade ej funnits före 1734 skriver Å.G. Forsström. Tiden före Kviströms ting höll man till i närheten av Foss prästgård, Foss lagsaga. Kviströms gästgivaregård, tingshus och skjutsstation låg så att säga på historisk mark vid det välkända passet vid Kviström och på lagom avstånd från de övriga gästgivaregårdarna Svarteborg, Åboland och Herrestad ---

Från broschyr ...

Kviströms gästgivaregård är troligen en av de äldsta i Bohuslän.

Med säkerhet vet man att gästgiveri bedrivits där ända sedan 1600-talet.

Det äldsta datum man känner till för verksamheten är från 1642, och det första gästgivarehuset byggdes troligen 1664, enligt en uppgift från tinget i Kviström den 25 november samma år.

"Allmogen i Tunge härad, som är här tillstädes, tillsades att låta gästgivarehusen fullfärdiga. Därtill att giva en slät daler av varje gård till näver, eller och materialier samt till murande. Därtill tio öre silvermynt till timmerkarlarna om dagen".

Ett nytt gästgivarehus byggdes redan 1686. Denna byggnad finns ännu kvar, men är något tillbyggd och förändrad.

Kviströms gästgivaregård låg på verkligt historisk mark, helt nära den strategiskt belägna bron över älven, mitt emellan Svinesund och Göteborg och med de närmsta gästgivaregårdarna Svarteborg, Åboland och Herrestad på lagom avstånd.

Några resenärer vid 1700-talets slut har skildrat sina upplevelser från Kviström på ett målande sätt (*Mary Wollenstonecraft* år 1795 och *Ludvig Hausmann* år 1806).

Det första köpebrev, som är tillgängligt, är daterat 9 april 1667. Det har följande lydelse:

"Bekänner vi underskrevne Peder Nielsen, rådman i Aadewaldt (Uddevalle) och Torger Willumsson, borgare (Uddevalle) på den ena sidan och på den andra sidan Anders Joensen, boendes vid Saltkielen, att vi således i Jesu namn äro förlikte att Anders Joensen oss vår gård vid Qviströms bro haver avköpt, efter vilken oss efter Herr Hans riksdaler".

En av de första gästgivarna som man känner namnet på är *Söffren Matsson* från Marstrand, som blev begravd (1691) på den numera försvunna *kyrkogården vid Sanden* (Saltkällan).

På 1680-talet fanns här också en kvinnlig krögare, som sålde öl och brännvin till de resande. Hon kallades i domboken för *"Påfwels Margareta"*, och det är troligt att hennes far hade varit gästgivare här före *Söffren Matsson*.

I slutet av 1600-talet erhöll gästgivaren *Eskil Persson-Falk* en del av Kviströms gård som livstids förläning för sig och sina barn. Falk hade tjänat som mönsterskrivare under konung Carl XI och skött sig mycket väl. Då han dog, 1719, efterträddes han av sin måg *Magnus Wallengren*, som tidigare varit så kallad *"strandridare"*. Wallengrens änka, *Catharina Falk*, gifte sig senare med inspektoren från Holma säteri, *Johan Gavelholm*, som övertog gästgiveriet. Han dog på Kviström 1740. Hans dotter, *Anna Maria* gifte sig 1741 med *Rasmus Kihlström*, som tog över som gästgivare efter sin svärmor.

M

Ägare genom tiderna

En av de första gästgivarna som man känner namnet på är *Söffren Matsson* från Marstrand, som blev begravd (1691) på den numera försvunna *kyrkogården vid Sanden* (Saltkällan).

På 1680-talet fanns här också en kvinnlig krögare, som sålde öl och brännvin till de resande. Hon kallades i domboken för *"Påfwels Margareta"*, och det är troligt att hennes far hade varit gästgivare här före *Söffren Matsson*.

I slutet av 1600-talet erhöll gästgivaren *Eskil Persson-Falk* en del av Kviströms gård som livstids förläning för sig och sina barn. Falk hade tjänat som mönsterskrivare under

Inv nr 001

konung Carl XI och skött sig mycket väl. Då han dog, 1719, efterträddes han av sin måg *Magnus Wallengren*, som tidigare varit så kallad "*strandridare*". Wallengrens änka, *Catharina Falk*, gifte sig senare med inspektoren från Holma säteri, *Johan Gavelholm*, som övertog gästgiveriet. Han dog på Kviström 1740. Hans dotter, *Anna Maria* gifte sig 1741 med *Rasmus Kihlström*, som tog över som gästgivare efter sin svärmor.

Han efterträddes av bland andra *Jacob Landberg* (1770-talet), *Maria Elisabeth Hedelius* och *Johan Bäckvall*.

Från slutet av 1800-talet till våra dagar har gästgiveriet drivits av bland andra *Julia Andersson* ("*Julia på Kviström*"), som på 1880-talet arrenderade rörelsen. Julia förvärvade rörelsen 1895. Hennes son *Ivar*, med hustrun *Ester* övertog rörelsen 1924. Deras son *Hans*, och hans hustru *Lilian* övertog rörelsen helt 1959, som den tredje generationen av gästgivaresläkten Andersson på Kviströms gästgivaregård. Källa: Munkedalsbygden 13-1

Från Munkedalsbygden 15-1

1977 var ägaren till gästgivaregården Hans (Hasse) Andersson och hans hustru Lilian. Hans är tredje generationen i släkten Andersson. Julia Andersson, i dagligt tal kallad Julia på Kviström, började som arrendator på 1800-talets mitt och förvärvade rörelsen 1895. Sonen Ivar och hans hustru Ester övertog rörelsen år 1924. Ivar Andersson dog 1936 och hustrun Ester 1966. Redan 1954 var nuvarande ägaren Hans, född 1927, verksam för att år 1959 bli ensamägare i familjeföretaget, vilket han alltjämt driver. Han är sålunda den senaste länken i gästgivarefamiljen Andersson i ett månghundraårigt företag i det sägen omspunna Kviström."

Så långt Dahlqvist.

I slutet av 1980-talet avvecklade dock Hasse och Lilian (Svärd) rörelsen och den övertogs av systrarna Gun och Annelie Sohlberg jämte deras kusin Lis-Marie Karlsson. Men det dröjde inte länge förrän Anderssonsläkten åter kom in i bilden. Hasses brorson Jörgen på Åtorp och dennes döttrar Angith och Yvette tog över. "Därmed blev Angith och Yvette den 5:e generationen i krögarfamiljen Andersson på just Kviströms gästgiveri. Och det syntes direkt. Sveriges, ja kanske Europas högsta julgran har kastat sitt traditionsenliga ljus över nejden för första gången på femton år. Den som engelsmännen fick av Norge i julas och hade på Trafalgar Square i London var 22 meter hög, julgranen på Kviström är 31 meter. Den planterades av Yvettes och Angiths gammelmammefarmor Julia Andersson 1911. Hon tog över krogen av sina tidigare arbetsgivare som gick i konkurs 1895"

(Läser vi i Bohuslänningen 27 januari 1990)

Andra hälften av 1990-talet hände en del inte helt lyckosamma saker med byggnaden. En utländsk intressent tog över och det första han gjorde var att utföra den beryktade fasadmålning som i folkmun kom att kallas "*Löfbergs Lila*".

År 1977 ägdes det av Tore Andersson. År 2001 Köptes det av Mats Pettersson (

År 2018 köptes huset av Anders och Ngoc Hjort af Ornäs. Därefter har huset renoverats på ett mycket bra sätt som stämmer väl överens med byggnadsantikvariskt synsätt.

Ritningar

Övrigt (t.ex. intressanta byggnader i närmiljön att vidare studera)

Intill Gästis låg tidigare det gamla tingshuset. Det låg där Stalevägen just går från Kviströmsvägen Namnet.

Kviström sägs komma från kvi-strömmen (det ställe strömmen delar sig kring små öar).

Inventerare

Kristin Balksten, Sverker Balksten

Källor

Texter från Munkedalsbygden samt Gunnar Dahlqvist och Rydstrand

Fotografier (gamla)



Före 1908

Foto Oscar Färdig??

Ange om möjligt fotograf, källa och årtal

Fotografier (nya)



Ange fotograf, datum, Oscar Färdig ?? samt Sverker Balksten 2015